

- UXBOND, F. A. 1928. *Munda–Magyar–Maori. An Indian Link between the Antipodes. New Tracks of Hungarian Origins*. London.
- VÉRTES O. ANDRÁS 1991. Guichard magyar etimológiái (1606). *Magyar Nyelv* 87: 492–495.
- VÉRTES O. ANDRÁS 1962. Comenius a magyar és a finn nyelv egy közös sajátosságáról. *Nyelvtudományi Közlemények* 53: 290–291.
- VÉRTES O. ANDRÁS 1963. XVII. századi közlés a Volga menti magyarokról. *Nyelvtudományi Közlemények* 65: 411–412.
- VÉRTES O. AUGUSZTA 1938. *A finnugorság felfedezése a francia irodalomban*. Kókai Lajos, Budapest.
- WINKLER, HEINRICH 1909. *Der uralaltaische Sprachstamm, das Finnische und das Japanische*. F. Dümmler, Berlin.

† HEGEDŰS JÓZSEF

SZEMLE

Tolcsvai Nagy Gábor, *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*

Osiris Kiadó, Budapest, 392 lap

TOLCSVAI NAGY GÁBOR vaskos monográfiája rövid időn belül immár a második hazai szakkönyv, amely bevezetést nyújt korunk nyelvtudományának egyik legdinamikusabban fejlődő diszciplínájába, a kognitív szemléletű nyelvelméletbe. Az első bevezető célzatú könyv 2010-ben jelent meg a legnevesebb hazai metaforakutató, KÖVECSES ZOLTÁN és szerzőtársa, BENCZES RÉKA tollából, *Kognitív nyelvészet* címmel. Azonnal felvetődik a kérdés, vajon miért lehet szükség egy kis közép-európai ország nyelvészeti szakirodalmában azonos tudományterületet átfogóan ismertető, ilyen rövid időn belül megjelenő, két koncepciózus szakkönyvre. A kérdésre a válasz abban rejlik, hogy a két összefoglaló jellegű könyv profilja, hasznossága és felhasználhatóságának skópusza nem egyezik meg egymással. Míg KÖVECSES és BENCZES könyve valóban úttörő szerepű volt, hiszen az volt az első átfogó jellegű tárgyalása ennek a nem hosszú múlttal rendelkező tudományterületnek, addig a három évvel később megjelenő TOLCSVAI NAGY munkája, melynek terjedelme csaknem duplája az előző műnek, profiljában és funkciójában egyaránt eltér attól (mindamellettt hogy, persze, a két könyv tematikájában, témaköreiben, természetükből adódóan jelentős arányú a hasonlóság). Egyrészt a jelen ismertetés tárgyát képező szakkönyv mélyebb szintű áttekintést nyújt, és beágyazottabb módon tárgyalja a kognitív nyelvészet diszciplínájának fejlődéstörténetét a nyelvtudomány és a hozzá funkcionálisan kötődő társtudományok története szempontjából. Másrészt pedig markánsabban kötődik a hazai nyelvelméleti szakirodalom kurrens irányzataihoz, részletesebb és rendszerezettebb, átfogóbb ismereteket fed fel a magyar nyelv természetéről a profiljából szervesen adódó releváns nyelvi szintek összességére vonatkozóan, a morfológiától a szintaxison és a szemantikán keresztül a nyelvészeti pragmatikáig valamint a funkcionális, kognitivisták szemléletű szövegtanig, folyamatosan kiemelve, hogy a kognitivisták nyelvészeti szemléletben nem érvényesül, mert nem is érvényesülhet a szintaxis primátusa a többi nyelvi reprezentációs szinttel szemben, mivel a nyelv a korábbi nyelvelméletekben azonosított szintek szoros együttműködésében, korszerűen kifejezve,

interfész státusú funkcionalitásában működik. A kognitív nyelvészet ennél fogva elveti a klasszikus generativista, szintaktocentrista nyelvfelfogást, azt vallva, hogy a jelentés a kommunikáció folyamatában képződik, konceptualizálódik, a nyelvelírás céljának pedig valamennyi nyelvi szint tekintetéből a képződő aktív nyelvi viselkedésből, kommunikatív cselekvésekből adódó jelentés analízisét, használat-orientált specifikumának értelmezését tekinti. Ez, a kommunikatív célzatú, a szövegség, a diszkurzus szintjének irányába mutató funkcionális orientáltság hatja át TOLCSVAI NAGY munkájának egészét. Mondatszintű elemzéseit is minden esetben diszkurzusba ágyazottan, megnyilatkozásokra vonatkoztatva hajtja végre. Számos alkalommal hangsúlyozottan fogalmazódik meg az a GIVÓNNAK tulajdonított kognitivistá nézet (1989), hogy „a nyelvi megnyilatkozás során a beszélők fogalmi struktúrákat hoznak létre, amelyeket szimbolikus struktúrákban reprezentálnak” (23). Tehát a kommunikációs folyamat alapját a világismeretből a fogalmi struktúrákban történő megjelenítés, majd az ebből képződő nyelvi megjelenítés képezi.

Mindkét diszciplináris ismertetés közvetlenül hasznosítható a hazai felsőoktatás gyakorlatában. Céljaikban, és ebből adódóan profiljukban is, eltérnek egymástól. Míg KÖVECSSES és BENCZES munkája az avatott olvasó számára felismerhetően nagyobb mértékben támaszkodik a nemzetközi szakirodalomból jól ismert klasszikus példaanyagra, valamint a két szerző saját kutatásaira, addig TOLCSVAI NAGY könyvében előbbi mértéke alacsonyabb, a szerző alapvető célja, hogy a kognitív nyelvészet nagyítója alá helyezze a magyar nyelv vizsgálatra kiválasztott specifikumait, rámutatva így a tárgyalt nyelvelméleti modell leíró és magyarázó adekvátsági követelményeinek előnyeire más, kurrens nyelvelméleti modellekkel szemben. Ebből a profilbeli különbségből fakadóan megítélésem szerint KÖVECSSES és BENCZES munkája inkább a felsőoktatási nyelvészeti alapképzés BA és/vagy MA szintű moduljaiban használható tankönyvként, míg TOLCSVAI NAGY könyve funkciójában inkább kézikönyv státusú, átfogó és integrált, szintetizáló szintű ismereteket nyújt a tárgyalt kurrens, empirikus alapú nyelvtudományi diszciplináról, ennél fogva inkább a doktori képzések alaptankönyveként alkalmazható az oktatásban, valamint a nyelvtudománnyal foglalkozó kutató szakemberek számára hasznos olvasmány. Az elméleti nyelvtudomány alapvető diszciplináris ismereteivel már rendelkező olvasó szaktudását képes igen magas szintre, a kutatói alkalmasság szintjére emelni. Az ide vezető út nem lesz könnyű az ilyen céllal rendelkező olvasó számára, de megéri a könyv segítségével bejárni, mivel a csúcslétezését a szakkönyv képes biztosítani. Mindkét szakkönyv pedagógiai alkalmazhatóságának relevanciáját és értékét nagymértékben fokozza a hozzájuk csatlakozó részletező szakmai tárgymutató, valamint a szakterminusok fogalmi definícióját tartalmazó glosszárium.

TOLCSVAI NAGY a Bevezetésnek már előszavában hangsúlyozza a kognitív nyelvészet alapállását, mely szerint a nyelv a beszélőkhöz és művelői beszédcselekvéseikhez viszonyul, azaz nem pusztán egy elvont rendszert képez (9). Találón fogalmazza meg, hogy a kognitív nyelvészet „megismerésnyelvészet” (17). A tudás pedig nem zárt entitás, hanem a megismerési folyamat részét képezi. Azaz már itt hangsúlyozódik a generativizmussal szemben az a nézet, amely visszahelyezi a nyelvet a humanitásba, az emberi közegbe, ami közvetlen kapcsolatban áll HALLIDAY funkcionalizmusával, valamint AUSTIN nyomán SEARLE beszédcselekvés központú nyelvfilozófiájával, mely elméleti modelleket a diszkurzivitás elve vezérli, melyek kiindulópontja az a nézet, hogy a nyelvi szerkezetek a kultúrába ágyazott módon a jelentés nyomán formálódnak, nem pedig fordítva, úgy,

hogyan a szerkezet határozná meg a jelentést, mindössze interpretáló szerepet nyújtva annak. A kézikönyv terjedelmes első fejezetében a szerző bemutatja a nyelvi rendszer és a kognitív nyelvészet elméleti alapjait. Világosan megfogalmazza, hogy a kognitív nyelvészet a nyelvtudomány használat-alapú modellje, azaz benne erőteljes szerepet kap a nyelvészeti pragmatikai szemlélet. Ez a nyelvelméleti modell céljai közt egyensúlyban tartja a literális és a metaforikus nyelvi jelentés értelmezésének, leírásának kérdését. Kihangsúlyozódik, hogy a tudás és a tartalmi körébe eső nyelvi és extralingvális struktúrák (így például a kategorizáció teljes folyamat-mechanizmusa, a lexikális és az enciklopédikus jelentés, a tudáskeret alapú ismeretek), a mindennapi gyakorlatban, tapasztalat révén szerzett ismeretekre alapozódnak. Csakhogy a szerző a figuratív jelentés értelmezésével kapcsolatban nem specifikálja szabatosan, hogy pontosan mely tényezők tekinthetők a metaforizálhatóság fokmérőjének, milyen ilyen jellegű potenciállal rendelkeznek a lexikális egységek (15). Ez a kérdés jelentős kutatásokat igényel a jövőben, melynek feltétlenül figyelembe kell vennie STEEN és munkatársai 2010-ben publikált eredményeit és a neves amerikai kognitív pszichológus, HERBERT H. CLARK tanait a konceptuális alapú háttérismeretekről (1996). Ugyancsak már ebben a fejezet részben vártam volna a fogalmi keret (és a vele kapcsolatban álló ún. forogatókönyv-szerű ismeretek) és az enciklopédikus státusú ismeretek közötti összefüggések tárgyalását.

Már most, az első koncepciózus fejezet értékelésekor megjegyzem, hogy a nemzetközi szakirodalmi forrásokból átvett idézetek magyarra történő fordítását hasznosnak és helytállóknak tartom, azonban célszerű lett volna ezeket eredeti nyelvükön – például lábjegyzetben, vagy függelékben – is közreadni.

A könyv második fejezete a kognitív nyelvészet elméleti alapjainak részletezőbb tárgyalásával foglalkozik, támaszkodva az első fejezetben bemutatott ismeretekre. A fejezet elején a szerző, tudománytörténetbe beágyazottan, részletesen bemutatja a diszciplína tudományfilozófiai alapjait, kiemelve interdiszciplináris státusát. Hangsúlyozza, hogy a kognitív nyelvészet figyelmének középpontjában a megismerés alapú, intuitív bázisú nyelvi kategóriák és műveletek rendszerének kidolgozása áll, a diszciplína markánsan elutasítja a nyelvleírás formalizálását (32). Szoros kapcsolatban áll a nyelvészeti funkcionalizmussal. Ebben a nyelvleíró modellben a hagyományos nyelvészeti kategóriák feloldódnak, érintkezhetnek egymással, sőt, eggyé is válhatnak (38). A kognitív nyelvészetben hangsúlyos szerepet nyerő ún. kontinuumelv talán legerősebb hatása az, hogy nem vonódnak éles határvonalak a nyelvleírás lexikon komponense és a grammatika közé. Célszerű lett volna azonban ezt a vitálisan fontos jelleget már itt, ebben a fejezetben példabemutatással, kiemelten tárgyalni. Ebben a fejezetben TOLCSVAI NAGY élesen bírálja a generativista nyelvfelfogást, sajnos azonban nem korszerű módon teszi ezt. A chomskyánus nyelvelméleti modell alaposan meghaladta mára azt a szintet, amely az itt bemutatott kritika alapját képezi (41–42). Korszerű szinten bírálni azt elképzelhetetlen a minimalizmus koncepciózus modelljének tárgyalása nélkül. Alapvetően hiányolom az argumentációból azokat a generativista elméleteket, amelyek egyúttal kognitivisták és konstrukcionista alapállásúak (PUSTEJOVSKY 1995; JACKENDOFF 2002). A fejezet következő szakaszában a szerző kiemeli a kognitív szemléletű nyelvészet legfontosabb ismérveit, köztük az emergencia elvét (54), a jelentés enciklopédikus dominanciáját (55), a nyelv perspektíváltóságát, a modell funkcionális természetét (58), pragmatikai kötődését (58). Ezek valamennyien empirikus

alapú vizsgálatok tárgyát képezik a könyv további részeiben. Kihangsúlyozódik itt is, hogy a kognitív nyelvészet fogalmai egytől egyig tapasztalati alapúak, mely tényező fontos szerepet kap a nyelvelírás moduljaiban. A szerző ezt kiegészíti annak deklarálásával, hogy a nyelvi szerkezetek alapjául szolgáló fogalmi szerkezetek képi (imagery) jellegűek (79).

Itt is felhívom a figyelmet egy zavaró tényezőre. Többször hiányzik az argumen-tációban adott kognitív nyelvészeti fogalmak azonnali definiálása, valamint az eredeti szakterminus szerepeltetése zárójelk között (pl. a 65. és a 69. oldalon a 'profilálás', a 73. oldalon a 'szekvenciális letapogatás', a 132. oldalon a 'fokális hozzáigazítás'). A problémát nem minden esetben oldja meg a szerző azzal, hogy figyelmes olvasóját a kézikönyv végén található glosszárium fellapozására készíti, mert az ott megadott magyar nyelvű terminusok nem minden esetben egyeznek a szövegben olvasottakkal (pl. a glosszáriumban a 'szekvenciális letapogatás' helyett 'szekvenciális feldolgozás' szerepel (385), s azt csupán az eredeti langackeri szakirodalmat is ismerő olvasó konstatálhatja, hogy mindkét kifejezés alapját LANGACKER 'sequential scanning' szakkifejezése képezi).

A harmadik, rövidebb terjedelmű fejezet a kognitív nyelvészet elméleti kidolgozásának különféle modelljeit mutatja be. Mindegyik tárgyalt elméleti modell a tapasztalatiság elvének primátusából indul ki. Az egyik iskolaalapító nyelvész, RONALD LANGACKER kognitív grammatikai elméletének középpontjában az a tézis áll, mely szerint a nyelvtan a szemantikai tartalom strukturálása és szimbolizációja (1987: 19), azaz a generativisták által vallott szintaktocentrizmus elve helytelen hipotézisen alapul. Elsősorban LANGACKER veti fel a grammatikában a prototípuselv megvalósulásának szerepét. Elméletéből (s egyúttal TOLCSVAI NAGY tárgyalásából) ugyanakkor nem tisztázódik a szófajiság felvetett tipikalitásának státusa. Például az, hogy mely kritériumok képezik az alapját a „tipikusabb főnév”, vagy a „tipikusabb ige” fogalmának (92). LANGACKER kimutatja, hogy az elméletében kulcsfontosságú szerepet játszó fogalmi sémáknak csupán egy része hívódik elő és profilálódik a nyelvhasználat során. Azt viszont, hogy hogyan lehet ennek fokát mérni, mértékét és természetét megismerni vagy felismerni, csupán felvetőlegesen, nem tisztázott módon tárgyalja sokat idézett műveiben. Az ún. aktív zónák langackeri fogalma, szerepe a diszkurzus reprezentáció különféle szintjein igen izgalmas téma, ugyanakkor szerepének tisztán látó megítélése még a jövő kutatásaira vár. LEONARD TALMY monumentális kognitív szemantikája a nyelvtan és a jelentés kognitív alapú viszonyát tárgyalja funkcionális vizsgálattal. Elemzően mutatja ki a jelentés fogalmi természetét, tárgyalja a fogalmi kategóriák egymásba integrálódását. Ő az ún. kontinuumelv kidolgozója, mely szerint a lexikon, a morfológia és a szintaxis között nincsenek éles határok. Ennek alapján érdekes párhuzamot lehetett volna vonni TALMY kognitív szemantikája és HALLIDAY funkcionálista alapú nyelvelméleti programja között HALLIDAY és MATTHIESSEN (1999) alapján. GEORGE LAKOFF tapasztalati realizmuson alapuló modellje mutatja be részletezően a kognitív szemléletű nyelvelméletet kategoriális sémaszervezeti, a prototípus hatások elvére alapozott szemléletét, rámutatva a tudásreprezentáció perspektívát, azaz nem abszolút voltára, idealizált kognitív modellekbe rendezettségére. TOLCSVAI NAGY helytállóan emeli ki, hogy LAKOFF tekinthető a tudáskereteken alapuló szemantika és a Gestalt státusú, ún. mentális terek kutatásának úttörő jelentőségű alakjának. Utóbbi modelljét azután részletesen FAUCONNIER dolgozta ki, körülírva a mentális terek alkalmi jellegét, hálózatosságát, valamint fogalmi integrációját. Az ismertető funkciójú fejezetet a szemantika és a szintaxis

integrációját demonstráló konstrukciós nyelvtan zárja. Tárgyalásában a konstrukciók hálozatosságának bemutatása mellett hangsúlyozottabb szerepet kaphatott volna a mondattan integrálódásának tárgyalása a nyelvléírás ún. lexikon komponensével.

A negyedik fejezet a nyelvműködés kognitív bázisú alaptényezőit taglalja, a nyelvben funkcionáló kognitív műveletekkel, elsősorban a kategorizációval és a konstruálással foglalkozik. A szakkönyv szerzője kiemeli, hogy a kategorizáció egyszerre képezi az entitások elkülönítését egymástól, valamint besorolásukat, melyben kulcsfontosságú szerepet játszanak a prototípusosság és a skálázott/skálázható fogalmi általánosítások paraméterei, valamint az enciklopédikus eredetű tudás-struktúrák (113–124). A konstruálás szerepét illetően kiemeli azt a kognitivistá nézetet, mely szerint a nyelv nem tükrözi a valóságot, hanem azt mentálisan megkonstruáljuk. Helytállóan állapítja meg, hogy „a konstruálás feldolgozó (elemző) megértés” (129). Tételese tárgyalja a LANGACKER és TALMY által azonosított kognitív alapú konstrukciós műveleteket, ugyanakkor nem látta meg, nem veti össze a különféle fogalmak közti összefüggéseket. Részletezően mutatja be a fogalmi tartomány és szerkezet szerveződésének, a mentális sémaként funkcionáló tudáskeret természetének kérdését, a feltűnőség, azaz a szalencia ismérveit, ugyanakkor nem tárgyalja ugyanitt az áthidalás, a keret-érintkezés módozatait (133–160). A 140–143. oldalon bőséges példaanyag bemutatásával elemzi az ún. előtér és háttér konceptuális lexikai státusát. Megjegyzem, hogy a kognitív nyelvészetnek ez a széleskörűen elemzett témája további, alapos kutatásokra szorul interkulturális és krosszkulturális beágyazottságának tekintetében. Értékes elemzést olvashatunk példabemutatóval a 143–151. oldalon a kognitivistá nyelvészeti szempontból ugyancsak fontos, a diszkurzusban megvalósuló/megvalósított profilálási folyamatokról és a perspektívaltság lexikális valamint grammatikai alapú vonatkozásairól, ezek tudáskeret alapú sematizációs kritériumairól, ezt követően, a fejezet végén pedig a szubjektívizáció vs. objektívizáció lexikális és szintaktikai realizációjáról.

A hosszabb terjedelmű ötödik fejezet a kognitív alapú grammatika szerveződésének bemutatásával foglalkozik. Szerzője kiemeli, hogy ebben teljességre nem törekedhet, helyette inkább a nyelvtan különféle fontos területeiről mutat be, elemez bőséges példaanyagot (169). A fejezetrészeket áthatja a jelentés-konstruálás tematikája. TOLCSVAI NAGY bemutatja, ahogy a használat során a szimbolikus elemek kötődése begyakorlódik és konvencionálódik, szimbolikus nyelvi egységeket képezve a folyamat eredményeként. A nyelvhasználó ezeket (LAKOFF megfogalmazásában) előre csomagolt egységként kezeli, ami nem követeli meg a csomag részeinek egyenkénti mentális feldolgozását (170). „A kognitív nyelvészet a nyelvi egységek jelentését kognitív tartományok soraiból összeálló mátrixban írja le” (176), hangsúlyozza a szerző. A példabemutatók értelmezése során TOLCSVAI NAGY szisztematikusan támaszkodik az előző, elméleti fejezetekben tárgyalt fogalmakra, jelentős mértékben megkönnyítve ezzel az olvasó értelmező tevékenységét. Emellett célszerű lett volna itt párhuzamot vonni a „szótság” és a korpusz nyelvészet által újabban kutatott ún. lexikális csomó (BIBER–CONRAD–CORTES 2004) fogalma és skópusza között. Ugyancsak hiányolom a kurrens kognitív nyelvészet egyik legjobban kutatott irányának, a lexikális kifejezések kollokációinak és kollokációs környezetüknek polaritását, polaritás váltásait vizsgáló, ún. szemantikai prozodiának bemutatását.¹

¹ Az ún. szemantikai prozódia kutatását koncepciózusan DOMINIC STEWART monográfiájából ismerhetjük meg (2010).

A fejezet egyes szakaszai önmagukban is esettanulmányoknak tekinthetők, amelyekben TOLCSVAI NAGY sikeresen ötvözi a nemzetközi szakirodalomból kiemelt tételket saját (és kutatócsoportja) kutatásainak eredményeivel. Bemutatott anyagában kitüntetett szerepet kap a konceptualizációban szerepet játszó kognitív faktorok közül a profiláció tényezőinek kutatása.

A fejezetrészek sorában másodikként kap helyet a jelentésváltozás vizsgálata. A szerző kiemeli, hogy ennek során a kognitív nyelvészet szemlélete szerint a beszélő változtat, nem pedig a nyelv változik, mivel a jelentés nem stabil, statikus entitás, hanem dinamikus, létrehozása a kommunikációban részt vevők együttműködésén, egyezkedésén alapul (197), azaz benne alapvető szerepet játszanak nyelvészeti pragmatikai faktorok. Ez a tényező meghatározó szerepű mind a deszemantizáció (grammatikalizáció), mind pedig a lexikalizáció, a jelentés bővülésének, kiterjesztésének folyamatában (200–201).

Harmadikként a metaforizáció kérdéskörével foglalkozik, ami az egyik központi témája a mai kognitív nyelvészetnek. Bemutatja a fogalmi metafora perspektívát, a céltartományt egyszerűsítő szerepét, valamint azt, hogy a fogalmi tartományok nincsenek lekötve egy céltartományhoz, többhöz is kötődhetnek. Érdekes aspektus az egyes szófajok metaforizációs potenciáljának vizsgálata. Ahogy azt már fentebb, az elméleti háttért illető fejezetekre vonatkozóan említettem, hasznos kutatás lenne mérési és módszertani technikák bemutatása a különféle lexikális egységek metaforizációs potenciáljának felbecsülése/felbecsülhetősége céljából. Ennek egyik lehetőségét a konvencionáltság mértékének mérésében, valamint a 218. oldalon felvetett szemantikai mezőkhöz való lekötöttség fokának precíz eszközökkel történő felbecsülésében, az ilyen mezőkben történő prototípusosság megítélhetőségének vizsgálatában látom.

A következő rövid egység a fogalmi integráció megvalósulását vizsgálja FAUCONNIER modelljének eszközeivel, súlypontozottan azt, hogy milyen alapúak a kontextussal összefüggő kognitív kapcsolatok (fogalmi csomagok) több, különféle fogalmi tartomány között, amelyek beszéd közben konceptualizálódnak. (228). Ezzel kapcsolatban vizsgálat tárgyát kellene képeznie annak is, hogy ez a dinamikusnak tartott mechanizmus milyen módon áll összefüggésben a nála statikusabb, begyakorolt, sztereotíp és globális háttérismeretekkel CLARK releváns kutatási programja nyomán.

Ezt követően a poliszémia kognitív nyelvészeti analizisével foglalkozik a szerző, vizsgálva kialakulásának okait, alkalmi és hálózatos természetét, begyakoroltságának jellegét, protípusosságát, fogalmi háttere konvencionáltságának fokát, jelentéskompozitumainak kiterjeszthetőségét. Utóbbi a Magyar Nemzeti Szövegtár korpuszából kiemelt példaanyagon tanulmányozza. Érdekes elemzést mutat be a grammatikai funkciók elemek poliszémiajának vizsgálatára vonatkozóan, rámutatva a sematizálódás és grammatikalizálódás folyamataira (246–255).

Hatodikként a referenciapont-szerkezetet tanulmányozza. Rámutat arra, hogy a referenciapont több grammatikai szerkezet fogalmi szervezője. Feltűnő entitás a domíniumon belül és egyúttal szubjektív háttért is képez. A begyakoroltság funkciójának ellátása uralja a kapcsolódó szerkezet kialakulását. A következő vizsgált tétel a kompozitumszerkezet, ami TOLCSVAI NAGY meghatározásában két (vagy több) komponensszerkezet jelentéstani és szerkezeti összekapcsolódását jelenti. Benne a szófajok jelentésszerkezetekként értelmeződnek (268). Ilyen szerkezeteket képeznek a szófaji valenciák. Ezek után a szerző a gyakorlat szintjén is tárgyalja a korábban már bemutatott erődinamika, azaz két figura közti energiaátvitel fogalmát (pl. a kauzalitás kifejeződésében), majd pedig a korábban

tárgyalt fogalmak alapján a fejezet kilencedik pontjában felvázolja és levezeti az egyszerű mondat kognitív grammatikai szerkezetét. A fejezet mondattani alapfogalmak, az alany, a topik, és végül a fókusz kognitív nyelvészeti értelmezésével zárul a profiláció, perspektivizáció kulcsfontosságú, szövegbázisú bemutatásával a konstruálásban.

A könyv hatodik főfejezete szövegszintű elemzést mutat be a konstruálás folyamatáról, kognitív nyelvészetileg (újra)értelmezve a stílus fogalmát, bemutatta a stíluspotenciál diszkurzus alapú működését. Egyúttal szemléletes szépirodalmi példaszövegek, valamint összevető, minőségi vs. bulvár napilapból származó újsághír szövegek elemzésével alkalmazza a kognitivisták fogalmi eszköztárát a diszkurzuselemzésben. A szövegkohézió és a koherencia vizsgálata során hiányolom a vitálisan fontos kulcsszói státusz szerepének tárgyalását ebben a fejezetben.

A kézikönyv utolsó előtti, igen rövid terjedelmű szakaszában TOLCSVAI NAGY a kognitív nyelvészet pedagógiai alkalmazásáról mondja el gondolatait és mutatja be elképzeléseit. Ez a fejezet tárgyalásának tartalmában és mélységében nézetem szerint nem éri el a korábbiak argumentációjának szintjét. A szakkönyv a kognitív nyelvészet fő jellemzőit összefoglaló rövid fejezettel zárul.

TOLCSVAI NAGY GÁBOR bevezető, szintetizáló jellegű kézikönyvét a kognitív nyelvészet elméletéről és alkalmazásáról a nyelveírásban alapmunkának tartom a hazai nyelvészeti szakirodalomban. Ismerete nélkül a nyelvészettel foglalkozók szaktudása nem lenne teljes. Egyaránt ajánlom a hazai felsőoktatási nyelvtudományi doktori programokban tankönyvként való alkalmazását, valamint ajánlom a nyelvészetet oktatóknak és kutatóknak. A kézikönyv olvasóinak szaktudását, amennyiben képesek megbirkózni első felének koncepciózus, ugyanakkor nem könnyű diszciplináris háttérfejezeteivel, olyan magas szintre emeli, hogy a második részben szereplő, releváns tematikájában sokrétű fejezetek elemzéseit annak alapján már könnyűszerrel tudják befogadni, képesek lesznek arra, hogy a diszciplína ismeretében azt kutatói szinten tudják művelni, továbbfejleszteni. Ez pedig határtalan értéke egy ilyen profillal rendelkező szakkönyvnek.

Hivatkozott irodalom

- BIBER, DOUGLAS – CONRAD, SUSAN – CORTES, VIVIANA 2004. *If you look at ...: Lexical bundles in university teaching and textbooks*. *Applied Linguistics* 25/3: 371–405.
- CLARK, HERBERT H. 1996. *Using Language*. Cambridge University Press, Cambridge.
- GIVÓN, TALMY 1989. *Mind, Code and Context. Essays in Pragmatics*. Lawrence Erlbaum Publishers, Hillsdale, NJ.
- HALLIDAY, MICHAEL A. K. – MATTHIESSEN, CHRISTIAN M. I. M. 1999. *Construing Experience Through Meaning: A Language-based Approach to Cognition*. Continuum, London.
- JACKENDOFF, RAY 2002. *Foundations of Language*. Oxford University Press, Oxford.
- KÖVECSEI ZOLTÁN – BENCZES RÉKA 2010. *Kognitív nyelvészet*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LANGACKER, RONALD W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar* 1. Stanford University Press, Stanford, CA.
- PUSTEJOVSKY, JAMES 1995. *The Generative Lexicon*. The MIT Press, Cambridge, MA.
- STEEN, GERARD J. – DORST, ALETTA G. – HERRMANN, J. BERENIKE – KAAL, ANNA A. – KRENNMAYR, TINA – PASMA, TRIJNTJE 2010. *A Method for Linguistic Metaphor Identification*. John Benjamins, Amsterdam.
- STEWART, DOMINIC 2010. *Semantic Prosody*. Routledge, London.

ANDOR JÓZSEF
Pécsi Tudományegyetem